



ELIPSA, ZEUGMA

Petra Libíková

14.4.2010

ELIPSA

- Z řeckého slova *ellipsis* = nedostatek, chyba, vynechání
- Označována též výpustka (výpustek)

ELIPSA = vynechání takových slov nebo vět, které označují skutečnosti známé ze situace nebo z kontextu, a které si proto můžeme bez deformace smyslu doplnit.

- Příčinou elipsy bývá silné citové vzrušení nebo snaha vyjadřovat se stručně a neopakovat se

ELIPSA

- Rozlišujeme tyto druhy:
 - a) **elipsa aktuální** – závislá na kontextu projevu a lexikalizovaná
 - a) **elipsa ustálená** – např. „Je šest.“
- Eliptické věty jsou běžné v hovorovém stylu, zejména v dialogu nebo v rozkaze (také nápisy, nadpisy, telegramy, drobné zprávy)
- Uplatňuje se také v publicistických projevech a v uměleckém stylu (v řeči autorské i v řeči postav)

ELIPSA - příklady

Dialog číšníka a hosta:

číšník: „Dáte si?“

host: „Guláš se šesti a malé světlé.“

Po jídle:

host: „Platit.“

číšník: „Okamžiček! Sedmdesát šest.“

host: „Osmdesát.“

- Zajisté poznáváte, co vyplynulo ze situace, a jaká slova ještě mohla být užita.

ELIPSA - příklady

- Nevím, kam dřív.
- Zítra musím do Londýna.
- tělo jeho – skála na skále ležící (K. J. Erben)
- Kolik je?
- Prodavač při placení: **Kartou nebo hotově?**
- Po zkoušce se zeptáme studenta: **Za kolik?**
- **Hodie mihi, cras tibi** (dnes mně, zítra tobě.)
- **Aut Caesar, aut nihil.** (Chci být buď Caesarem, nebo ničím)
- **Et tu, mi fili?** (I ty, můj synu?)

ELIPSA

- Běžné použití elipsy je v pořádku.

Nevhodná elipsa – patří k chybám ve větné stavbě. Vypustíme část sdělení, které známe. Adresát však tuto skutečnost nezná a text nemusí správně pochopit.

Např.

- Policista byl poškozeného navštívit. Stále ještě nemohl vypovídat. (Kdo nemohl vypovídat?)

ZEUGMA

- Přejato z řečtiny = spojení

Zeugma – chybné spřežení vazeb = odchylka od pravidelné větné stavby. Vzniká spojením jednoho pádu se dvěma různovazebnými slovesy. Mluvnicky správné je tak pouze poslední spojení.

- Dochází k němu někdy v překladech pod tlakem syntaxe originálu.

Např: „.. nesnáším, bojím se, nenávidím vás..“

(český překlad Anny Kareninové)

– splývá vazba akuzativní s genitivní

ZEUGMA

Za spřežení různých vazeb se také považuje:

- a) Navázání výrazu na řídicí větný člen pomocí dvou předložek, z nichž každá vyžaduje různý pád: např. *Výsledky nelze očekávat před nebo během mírových rozhovorů.*
- b) Souřadné spojení přívlastků neshodných, které vyžadují jiné navázání na řídicí jméno: *např. Pro podobný typ chování a boje s vnějším*

ZEUGMA - příklady

- Starala se a vyučovala svého syna.(strarat se o koho, co, vyučovat koho co).
- Přednesl a diskutoval svůj referát.
(přednášet koho co/příp. komu, čemu a diskutovat koho co)

Správné znění:

- Starala se o svého syna a vyučovala ho.
- Přednesl svůj referát a diskutoval o něm.

ZEUGMA - příklady

- Sylvestr Stallone našel a ujal se velmi chlupatého psa, kterému dal jsméno Charlie.
- vyskakování a naskakování do tramvaje
- ničení a šlapání po trávníku
- zneužívání a plýtvání přírodními zdroji
- A tak jsem osobně viděla a mluvila s naším jubilantem.

ZEUGMA v AJ a NJ

Angličtina:

- V tomto jazyce je spřežení vazeb zcela běžné, ba stylisticky elegantní:

Např: *They love and take care of their children.*
(= *Milují své děti a starají se o ně.*)

Němčina:

- Podobně jako ČJ v tomto ohledu méně pružná:

Např. *Sie lieben und kümmern sich um ihre Kinder.*

Správně: *Sie lieben ihre Kinder und kümmern sich um sie.*

ZEUGMA

- Stylistika dnes připouští užití takových zeugmat, jejichž odstranění by vedlo k přesnému, ale těžkopádnému vyjádření.

*Např: Existuje řada faktorů, které **hovoří pro i proti vstupu do EU.***

- Toleruje se i spřežení jmen, jejichž koncovky jsou ve 2 pádech náhodou shodné, ale pouze pokud jde o konkurenci 1. a 4. pádu.

*Např: **Lze uskutečnit a jsou divadelně životné i takové věci, které...***

ELIPSA, ZEUGMA - vlastní příklady

elipsa:

- Jak je? Kdo to? Přejete si? Opovaž se! Tempo!
- Dē quandō? (Od kdy?)
- Cūr nōn? (Proč ne?)
- Nōn dīcēte! (Neříkejte!)

Zeugma:

- Časté používání a plýtvání vodou je nežádoucí. Nemůžeme chodit po nebo přes cizí pozemek. Chápu a souhlasím s tímto názorem.
- Caedere et laedere bestiae nōn hūmānum est. (Bít a ubližovat zvířatům je nelidské)
- Currere in et ex scholā nōn licitus est. (Běhání do a ze školy není dovoleno)

Zdroje:

- Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984
- KOSTEČKA, Jiří. *Český jazyk pro 3. ročník gymnázií*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2002
- PECH, Jaroslav. *Schůzky s češtinou aneb hezky česky*. Praha: NS Svoboda, 2007
- ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Grada Publishing, 2006
- <http://www.mojecestina.cz>